

Nr 3 höst 2021

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

Friheten på landet försvinner

Kött från en 3-d-skrivare,
eller?

Odlingsintresset ökar
hos gemeneman

REGENERATIVA TANKAR

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Jonas Wangsten

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Rolf Anderson
rolf@sverigessmabrukare.se

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Torget 3 C, 571 68 Malmbäck
073-8101223 och 070-55 92 769
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

Omslagsfoto

Katarina Brandt

Ledare	3
Gästskribent: Friheten på landet försvinner	4-11
Regenerativt jordbruk: Utveckla gården som helhet	12-14
Politik: Politiken besöker verkligheten	15
Essä: Odlingsintresset växer även i det lilla	16-19
Biologisk mångfald: Älskad eller hatad – lupiner	20-21
Agrarhistoria: När isen drog sig tillbaka	22-24
Nytt och noterat: När hållbarhet och hälsa kombineras	25
Debatt: Angrepp av varg och lo	26
Debatt: Reformering av nödslakt	27
Förbundsnytt	28
Debatt: Bete i strandkanten	29
Nytt och noterat: OK och labbkött	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

ÄR LANDSKATT EN VÄG MOT BÄTTRE MARKUTNYTTJANDE?

“Optimal fastighetsförädling på dina villkor.” Så inleder ett konsultbolag sitt erbjudande. Det här handlar optimalt markutnyttjande. Optimalt ur vilka aspekter? De fortsätter:

“När du kontaktar oss börjar vi med att utreda på vilket sätt din mark kan förädlas optimalt och presenterar sedan ett förslag som gör att du kan få bättre betalt för din mark utan att investera varken finansiella medel, tid eller engagemang i projektet.”

Det här faller tillbaka på Georgismen. Det som idag lite mer populärt kallas landskatt. De som förspråkar detta menar att om man lägger hög skatt på innehav av mark så inspireras ägaren till marken att maximera avkastningen för att ha råd att betala skatten. Precis som om man idag inte skulle vilja få avkastning på sin mark. Som jordbrukare kanske man kan förändra sitt brukande medan det blir ganska svårt för villaägare i storstaden att optimera sin fastighetsförädling med högre löpande inkomster från trädgården när skatten stiger...

OPTIMERA AVKASTNINGEN

Georgism, uppkallad efter amerikanen Henry George (1839-1897), är en politisk filosofi som menar att alla bör ha äganderätt till det de själva skapar, men att naturresurser, främst jord och mark, tillhör alla människor. I sig en fin tanke.

Georgister menar att all “ränta” som fås från naturresurser bör tillfalla samhället snarare än en privat ägare, och att inga andra skatter bör finnas. Då de andra

skatterna skulle ersättas med jordskatten skulle denna bli hög och värdet på jordrättigheter skulle sjunka i motsvarande grad. Man skall alltså fortfarande kunna äga mark men det kommer att bli så dyrt att du måste optimera avkastningen på marken. Det här är för mig en ganska absurd tanke då dagens debatt kring mark snarare går ut på att marken inte skall brukas. Att den skall återföras till “naturen” och inte ge någon avkastning i ekonomiska termer alls.

KÖPCENTRUM LEDER TILL HÖGRE BSKATTNING AV MIN MARK

För jordbruket sägs markvärdet vara en reflektion av naturliga fördelar såsom topografi, klimat och jordkvalitet, vilket ingen människa skapat anser man. Där kan man enligt mig ha lite olika åsikter. Visst går det att göra en åker mer brukningsbar genom att röja sly, täckdiika och höja mullhalten. Alltså något som en människa har skapat.

Dagens förespråkare av landskattsmodellen anser att markvärdet är skapat genom ansträngningarna av samhället som helhet och inte av den enskilde formella markägaren. Markvärdet ökar när bebyggelsen skapas och tätar eller t.ex. när energiproduktion och kommunikationer dras till platsen.

Om kommunen smäller upp ett köpcentrum nära min mark kommer skatten på marken att öka, även om det är en enkel betesmark. Du tvingas då att “förädla” marken för att ha råd att ha den

klar. Istället för betande kor och biologisk mångfald så kanske det blir några lagerlokaler och asfalt.

Den geoklassiska ekonomiska skolan betraktar alltså markvärdet som en samhällelig resurs och därför utgör detta en naturlig källa för samhället att hämta medel från för att täcka sina utgifter. Givetvis är detta optimalt för staten då det inte går att flytta marken/fastigheten.

Landskattsförespråkarna hävdar också att den låga markbeskattningen driver upp markpriserna. Det medför, enligt dem, att rika köper mark i spekulativt syfte utan att använda den till något produktivt. På så sätt anses unga som vill köpa en gård stängas ute från marknaden. Att gårdspriserna har ökat råder det inga tvivel om men beror det på att skatten på marken är för låg? Jag tror snarare att orsaken är de mycket låga räntorna. De unga, nya jordbrukarna skulle högst troligt inte uppskatta en hög beskattning av sin mark. Speciellt inte om de vill odla stadsnära där landskatten kommer att bli extra hög.

JONAS WANGSTEN

DET ÄR SOMMAR I NÅDENS ÅR 2021.

I RYGGEN FINNS ETT GLITTRANDE VÄTTERN, GRÄNNAS PITTORESKA GATOR OCH POLKAGRISAR.

JAG LÄMNAR E4:AN OCH LÅTER EN ASFALTSVÄG BÄRA MIG INÅT LANDET.

SOLEN STRÅLAR ÖVER ETT VACKERT LANDSKAP.

BRUKADE ÅRRAR, BETADE HAGAR OCH VÄLSKÖTTA SKOGAR BREDER UT SIG.

DET ÄR EN SOMMARIDYLL. DET ÄR LANDSKAPET SOM LILLA IDA SJUNGER OM I SIN SOMMARVISA.

MEN UNDER DEN VACKRA YTAN FINNS EN VÄXANDE VREDE.

FRIHETEN PÅ LANDET FÖRSVINNAR

De som sköter jorden och skogen så att vi kan få mat på bordet, trä till husen och ett fint landskap att titta på tyngs under ett växande regelberg. Till slut är det en del som tröttnar. Som ger upp och avvecklar. Sedan finns det andra som tar strid, som frågar sig med vilken rätt myndigheterna detaljstyr allt de gör.

En del av bördorna som drabbar gårdarna som passerar utanför bilfönstret är mer absurda än andra. Ta stenhögarna som exempel. Den lantbrukare som lägger en hög med stenar vid sidan om åkern och låter dem ligga där i över ett år får inte flytta på stenarna igen utan tillstånd från länsstyrelsen. Ansökan kostar 2 900 kronor.

Här i det småländska landskapet är stenen vanlig. I tusentals år har bönder med krökta ryggar lyft bort sten och lagt den på hög för att få fram odlingsbar mark. Nu måste de fråga om lov ifall de vill flytta den. Får de rödgröna som de vill kan det även snart krävas tillstånd för att ta lite grus för att fylla igen hålen i grusvägen till badplatsen.

”Regeringens förslag att det ska krävas länsstyrelsens godkännande för att ta en skopa grus på sin egen mark fyller mig med oändlig livströtthet. Hur hamnade vi här? Där man måste be myndigheter om lov för att få leva vanlig jävla vardag”, skrev Peter Wennblad, biträdande chef på Svenska Dagbladets ledarsida, träffande på Twitter (29/6).

Det är som att den gamle Centerledaren Thorbjörn Fälldins ord ekar genom tiden. ”Antigen har man grus, eller så har man inte grus.”

Målet för färden genom det här småbrutna landskapet är gården Näs. Där ska jag träffa en som ställer ungefär samma frågor som Peter Wennblad. Det är Mats O Paulsson. Han som under sin barndom

hört sin pappa berätta om gårdarna han och hans far jobbat på i nordvästra Skåne. Historier som sådde ett frö.

TRYCKET FRÅN MYNDIGHETERNA ÄR BETUNGANDE

För tio år sedan köpte Mats O Paulsson en egen gård, här i norra Jönköpings län. Från början var det skogen och jakten som lockade, men snart fann han sig allt mer intresserad av jordbruket. Kanske var det ingenjören Mats O Paulssons teknikintresse som tog överhand när han snart var fast besluten att bygga upp en hållbar livsmedelsproduktion på gården och hitta tekniken för att sluta kretsloppen. Det borde vara en jordbrukspolitisk dröm. Men trots att han försöker bygga ett jordbruk som tar stor miljö- och klimathänsyn är trycket från myndigheterna betungande. Kontrollerna är många. Och en dag får han ett samtal från länsstyrelsen som ställer saker på sin ände. Mer om det sedan.

SVERIGES BÄSTA ISTERBAND

Innan vi kommer till gården Näs och Mats O Paulssons berättelse måste vi veta vilken väg vi har tagit för att komma dit. Och vart vi är på väg.

Asfaltsvägen passerar vid det här laget det lilla samhället Örserum. Villor, en kyrka och en lanthandel tronar där. Det är ungefär vad orten består av.

Bakom lanthandeln i Örserum tillverkas Sveriges bästa isterband. Kändiskocken Leif Mannerström har sagt att om han sätts på en öde ö vill han ha med sig en god lagrad ost och isterbanden från Örserum. Men de verkar inte vara särskilt mycket för att skryta, här i trakterna mellan Gränna och Tranås. Reklamskyltarna är diskreta. Lanthandeln

där isterbanden säljs ser ut som de flesta andra mataffärer i mindre samhällen.

Isterbanden i Örserum kan symbolisera den jordbrukspolitiska inriktning som har gällt under årtionden i Sverige – att sälja svenska livsmedel på kvalitet och inte i kvantitet. Det är därifrån vi kommer.

Nyckelordet för att förstå decennier av svensk jordbruks- och landsbygdspolitik är ”mervärden”.

Den unge slaktardrängen som på 1930-talet öppnade eget i Örserum har gjort byn känd över hela Sverige. Hugos isterband har fått gourmetstatus.

För när Sverige gick med i EU fanns ett problem. Det var en kass konkurrenssituation. Det svenska lantbruket oroades sig för att det hade högre kostnader, högre skatter och fler regler än konkurrenterna i andra länder. Trots att det är en gemensam jordbrukspolitik och marknad i unionen så finns mycket som särskiljer Sverige.

Svaret från politiken var att de högre kostnaderna skulle kompenseras genom att konsumenterna ville betala mer för svenska jordbruksprodukter. Som isterband.

De blågula jordbruksföretagens merkostnader skulle i affärerna bli till ett mervärde. Alla betungande regler, som att lantbrukaren måste betala nästan 3 000 kronor till staten för att flytta en hög med stenar, skulle på det sättet löna sig. Men så blev det inte.

I början av 1990-talet producerade Sveriges bönder 75 procent av landets livsmedel. I dag har självförsörjningsgraden sjunkit till 50 procent, samtidigt som befolkningen växt med miljoner.

Till och med sådant som vi borde vara riktigt bra på i Sverige producerar vi mindre av, som kött och mjölk. Det ser vi effekterna av när bilen lämnat

bebyggelsen i Örserum på den snirkliga vägen. Landskapet växer så sakteliga igen. Ladugårdar står tomma – trots att det småbrutna landskapets blandning av åkrar, betesmarker, sjöar och skogar passar för nötdjur.

ETT LANDSKAP PASSANDE FÖR BETESDJUR

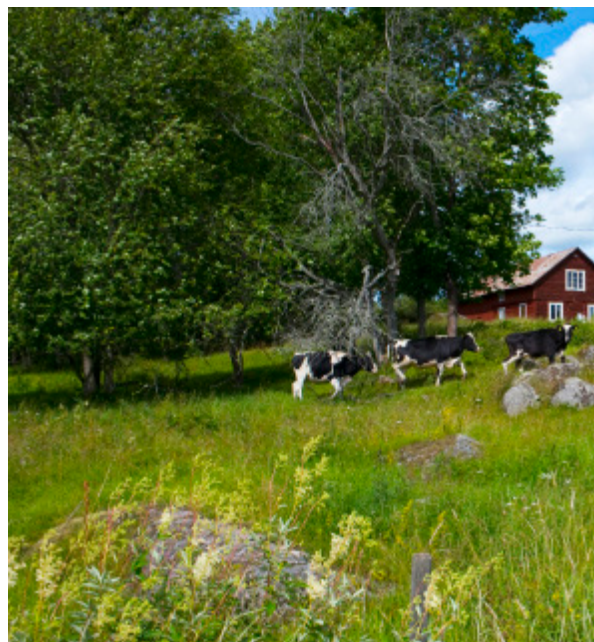
Åkrarna i den här landskapstypen, som är så vanlig i hela Sverige, ger generellt bättre gräskördar till djuren än vad de ger spannmålsskördar till människor. Det finns rikligt med vatten och marker där djuren kan beta. Det djuren gör är att omvandla det för människan oätliga gräset till något vi kan äta – kött och mjölk. Och på kuppen genomförs ett miljöarbete och en kulturgärning.

Tanken svindlar på de ställen där nötdjuren fortfarande ses tugga gräs i hagarna under de stora ekarna vid vägen. Här kan människan och hennes djur ha hållit landskapet öppet i tusentals år. Det är också därför som naturbetesmarkerna är så artrika. När djuren betar ner buskar, små träd och tjockt gräs får andra växter en chans att se ljuset och växa upp. Dessa blommor och djurens gödsel skapar fantastiska miljöer för insekter. Naturbetesmarkerna är vår naturs rikaste. De betade markerna binder även kol. Det är så nötköttet i ett isterband kan vara gott både för människan och naturen.

Det betade landskapets alla fjärilar och ängsblommor har dock inte räckt som säljargument för svenska livsmedel till dagligvarukedjor och till konsumenter. Allt färre gårdar håller djur. Små åkrar och betesmarker har planterats igen, oftast med granskog. Teknikutvecklingen som har inneburit allt större och dyrare maskiner har definitivt påskyndat utvecklingen.

Men de svenska mervärdena som politiken har satt sin tilltro till har inte heller levererat.

Alliansregeringens landsbygdsminister Eskil Erlandsson (C) körde i åtta år det livsmedelspolitiska projekt ”Matlandet”, som skulle stärka svensk matkultur och turism. I brist på resultat har det av elaka tungor gått till eftervärlden som Pratlandet.

INTE BARA JOBB PÅ JORDBRUKEN FÖRSVINNAR

Samtidigt som allt fler gårdar stängt igen har det från politiken pratats om mervärden.

Jordbrukspolitiken kan länge sägas ha varit mer inställd på att avveckla gårdar än att utveckla. Och när de platsbundna företagen – lantbruken – försvinner

påverkar det platsen där de verkar. Det märks där asfaltsvägen kränger sig fram mot Tranås, precis som det märks i resten av landet.

Med gårdarna försvinner många arbetstillfällen, inte bara i ladugårdarna och på fälten. Landsbygdens hantverkare, redovisningsfirmor och verkstäder får en betydande del av sina jobb från lantbruksföretag. Underlaget för service

minskar. Vi känner följderna från mängder av mörka utflyttningsreportage. Ändå är lantbrukens avveckling en märkligt underskattad del av landsbygdens utarmning. Kanske beror det på att lantbrukets utveckling länge sågs som dömd att gå i en riktning. Jordbrukets tid var i stort förbi. Framtiden fanns i städerna.

Ett talande uttryck för tidsandan gavs när jag för omkring tio år sedan frågade ett kommunalråd i Norrköping om varför kommunen planerade att bygga logistikanläggningar på några av Sveriges bästa åkerjordar. Borde inte den marken användas för att producera mat till en växande befolkning, undrade jag. Svaret löd att om bara Ukraina skötte sin livsmedelsproduktion så spelade det inte så stor roll vad vi i Sverige gjorde med våra jordar. Men det var då. Nu rasar ett krig i Ukraina. Plötsligt är de nationella målen för livsmedelsproduktionen tillbaka.

POLITISKT BESLUT UNDER PRESS

År 2017 klubbade riksdagen en livsmedelsstrategi. Efter 20 år av minskad matproduktion skulle trenden vändas. Inom politiken var det som att det slagit ner en snilleblix i flaggstängen på riksdagshuset. Sedan länge förlorade pusselbitar föll på plats. Insikten slog till att lantbruket är en möjlighet för totalförsvaret, miljöarbetet och jobbskapandet i ett. Tre flugor i en smäll.

Livsmedelsstrategin togs under press. Den bör ses som resultatet av en allt mer orolig och grälsjuk omvärld. Sedan 2017 har osäkerheten fortsatt att öka.

Under Putin har Ryssland intagit en revanschistisk hållning och vill ha tillbaka sin gamla inflytelsesfär. Kina drömmer om världsherravälde. Parallellt har EU försvagats av Storbritanniens utträde och USA under Donald Trump försämrade senare de transatlantiska förbindelserna.

Coronapandemin har därefter visat att det osannolika kan inträffa. När hyllorna i livsmedelsbutikerna gapade oroväckande tomma i pandemins inledningskede kändes det plötsligt som en bra idé med en nationell livsmedelsproduktion som kan

sätta i alla fall lite mat på bordet. Utan mat ingen civilisation.

En annan insikt som lär ha slagit till samtidigt som den säkerhetspolitiska var att svenska lantbruk i jämförelse med de i många andra länder har låg klimat- och miljöpåverkan. Så därför, resonerade riksdagen, bör mer av maten vi äter vara producerad under de hårda svenska lagarna snarare än under okända eller dåliga villkor utomlands. Och den tanken föder en annan tanke.

Det skulle rent av för miljön kunna vara en god strategi att producera mer mat här och exportera för att ersätta livsmedel med större klimatavtryck. Lantbruket kan till och med vara positivt för miljön, som den biologiska mångfalden på naturbetesmarkerna.

Det finns dessutom ett moraliskt dilemma här – hur kan vi importera mat producerad under villkor som skulle leda till åtal i Sverige?

I riksdagens livsmedelsstrategi kokas de säkerhetspolitiska och miljömässiga insikterna samman med den gamla devisen om att hela landet ska leva. Och som bekant börjar allt med jobben. Ökade ambitioner inom matproduktion kan skapa fler jobb utanför storstäderna. Enligt siffror (2018) från Lantbrukarnas riksförbund, LRF, så ger en miljon i ökad omsättning på ett livsmedelsproducerande jordbruksföretag 2,51 nya jobb. Den siffran kan ställas mot snittet för näringslivet som helhet som vid samma tid var 1,42 nya jobb per miljon i ökad omsättning.

JORDBRUKSFÖRETAGEN MINKSAR

I livsmedelsstrategin förenas allt. Målet som hägrar sedan den 20 juni 2017 är ”en ökad och hållbar produktion av mat som kan leda till fler jobb och hållbar tillväxt i

hela landet”. Det är glasklara besked. Men tvärtemot visionen fortsätter avvecklingen av svensk livsmedelsproduktion.

År 2016 fanns det 62 937 jordbruksföretag. År 2020 var bara 58 791 kvar. Det är en minskning om knappt 7 procent. Enligt Jordbruksverket har antalet jordbruksföretag minskat med 39 procent sedan 1990. Visserligen blir de som är kvar större, men sedan livsmedelsstrategin

Mats O Paulsson är näringslivstoppen som blivit biten av lantbruket.

klubbades har även mjölkproduktionen minskat i landet. Det bör ses som en allvarlig utveckling, givet att det slår mot såväl totalförsvaret, miljöarbetet och jobbskapandet i hela landet.

Men det finns undantag. Det finns sådana som går mot strömmen. En är Mats O Paulsson. Hans gård Näs är målet för bilfärden, och den gården kan även sägas

vara målet för livsmedelsstrategin. För här har stora ansträngningar gjorts för att uppnå det riksdagen efterlyser – en ökad och hållbar livsmedelsproduktion som bidrar till tillväxt i hela landet.

INVESTERINGAR SOM FÖRHOPPNINGSVIS BETALAR SIG

För att försöka sluta kretsloppet av energi har Mats köpt eldrivna maskiner, lagt 1 000 kvadratmeter solceller på taken, och investerat i såväl värmepumpar för uppvärmning som gårdens gamla mikrovattenkraftverk. Det har gett resultat.

Gården producerar ungefär 90 procent av elen som förbrukas på den. För att hålla de artrika betesmarkerna öppna har han köpt nötdjur, som han har låtit bygga nya stallar till. Betesmarker som för ett par årtionden sedan planterades igen med skog har under senare år återställts. På fler ställen syns stora ekar som under senare år åter har kommit fram i ljuset efter att granplanteringarna har huggits ner. Och för att gården fortsatt ska ge arbete till en anställd har Mats O Paulsson fortsatt att satsa varje gång han ställts inför vägskälet att avveckla eller utveckla jordbruket på gården.

Just att behålla en verksamhet som håller gården vid liv framstår som en stark drivkraft för Mats och hans familj. Att gården och den egna lilla värld som den är ska leva är också, säger han, motivet till att de har renoverat de fem bostäderna som finns på Näs. Med 60 hektar åker och lika mycket bete är det en gård som det inte är självklart att satsa på egen drift av, inköpen av dagens stora maskiner brukar kräva större arealer för att de ska betala av sig. Men – om vi återvänder till signalerna från politiken – lär vi behöva många

livsmedelsproducerande företag likt Näs för att minska sårbarheten i kedjan. Motsatsen, en fortsatt utveckling mot några gigantiska aktörer som producerar den mesta maten, gör livsmedelssystemet som helhet mer känsligt för störningar.

Ett illustrativt exempel på hur sårbar matförsörjningen blir när många mindre gårdar ersätts av några få stora gavs i påsk. Då varnades det för äggbrist efter ett utbrott av fågelinfluensa, som drabbat

Mats O Paulsson producerar 90 procent av den elektricitet som förbrukas på gården, bland annat genom solceller på taket.

bland annat Sveriges största äggproducent. Efter det krävde en del andra lantbrukare med äggproduktion att det sätts ett tak på hur många höns som får hållas. Vad är det då som kan få fler att satsa på lantbruk, för att stärka totalförsvaret, miljöarbetet och tillväxten? Eller – för att vända på det – vad är det som hindrar gårdarnas företagande från att blomstra?

Ett besök på Näs kan förhoppningsvis svara på frågan.

KONTROLLER SOM TAR TID OCH KRAFT

Under bildäcken knastrar nu gruset på gårdsplanen på Näs. De stora vårdträden skänker skugga åt den gamla gården. En stund senare ställer Mats O Paulsson fram två kaffekoppar och wienerbröd på ett

bord i solen. Han är näringslivstoppen som oväntat blev biten av lantbruk. Och ju mer han ser av lantbruket desto mer förundrad blir han över vad som möter honom.

– Det är obegripligt hur många kontroller som myndigheterna genomför här på gården varje år. En dag kan någon från länsstyrelsen inspektera de

stora ekarna. Nästa dag kollar en annan tjänsteman djurens märkningar. Och den tredje dagen dyker en tredje inspektör upp för att gå över betena med särskilda värden. Men sedan behöver det ändå komma ut en ytterligare inspektör för att några veckor senare titta på de vanliga betesmarkerna. Länsstyrelsen arbetar i totalt slutna stuprör, berättar Mats och fortsätter.

– Jag tänker på och lider med de heltidslantbrukare som inte kan få hjälp från andra. Hur hinner de med? Vi är Krav-certifierade här på gården vilket innebär att vi också måste lägga en halv eller en hel dag om året till att träffa Kravs kontrollanter på plats. Förra året var Krav här en dag och kollade allt, nästa dag kom länsstyrelsen för att inspektera i stort sett samma saker. Vi försökte säga till länsstyrelsen att vi har fullt upp. Det är en anställd som ska se till djuren och sköta allt i jordbruket och han kan inte lägga två dagar i rad på att bara visa runt kontrollanter. Men det gick inte att ändra.

STÖDJANDE MYNDIGHETER?

Och den här händelsen är i det lilla ett exempel på hur myndigheterna inte borde arbeta. Tänk i stället om länsstyrelsen skulle kunna arbeta mer proaktivt och stödjande, inte enbart leta fel utan tala om hur vi på bästa sätt kan göra saker. Vi vill ju lära hur vi gör saker på bästa sätt.

Att Mats har synpunkter på hur länsstyrelserna är organiserade är kanske inte så konstigt. Han har ägnat ett yrkesliv åt att bygga och styra stora organisationer. Bakom sig har han en rad vd-poster. Nu är han styrelseordförande i ett par börsbolag och ett statligt bolag. Men vad kan länsstyrelsen göra annorlunda? Vad är roten till det onda, frågar jag Mats.

– Allt börjar med uppdragsbeskrivningen och hur cheferna tolkar uppdraget och hur de förmedlar det vidare. Tänk om målbilden i stället kunde vara att lantbrukare och myndigheter gemensamt ska försöka göra det bästa som de kan, att utveckla en hållbar verksamhet. I alla andra företag som jag är aktiv i har hållbarhetsarbetet blivit en naturlig del av verksamheten. Nu är det näringslivet som

driver den hållbara utvecklingen. Samma sak borde vara strävan inom lantbruket, men då behöver man nog se över hur myndigheterna arbetar. Det borde strävas efter att ha en handläggare per gård, så att lantbrukaren får en kontakt och myndigheterna får ett helhetsperspektiv.

Att det krävs många olika inspektörer kan dock vara ett uttryck för hur många

regler som finns. Ingen verkar kunna hålla koll på alla. Inte ens tillsynsmyndigheten.

På Öland utreddes för ett halvår sedan självaste länsstyrelsen för att ha skadat två fornminnen. Det hela hade inträffat när väggkanten skrapades under ett pollineringsprojekt. Och att en miljöåtgärd utförd av länsstyrelsen bryter mot andra bestämmelser säger en del om hur svårt det har blivit att göra rätt.

ALLT FLER REGLER

Att det är svårt att håll koll på alla regler är inte heller konstigt. De blir bara fler. Mellan 1996 och 2016 ökade antalet lagkrav som berör lantbruket med 120 procent, enligt en studie från SLU. En gård med nötkreatur i kombination med växtodling omfattas av cirka 450 lagkrav. Till det kan läggas certifieringars och livsmedelsföretags krav.

Men samtidigt som reglerna bara blir fler har politiken lovat att de ska bli färre. Det har varit ett stående löfte i årtionden. Sedan 2003 har många myndigheter haft i uppdrag av regeringen, genom regleringsbrev, att förenkla för företagen. Livsmedelsverket har haft det kravet på sig i 15 av de 18 åren. Jordbruksverket och länsstyrelserna har haft samma uppdrag i 13 av 18 år.

Alliansregeringen är en av alla som har försökt. Den sjösatte år 2007 en handlingsplan för ett regelförenklingsarbete. Målet var att företagens regelbörda skulle ha minskat med 25 procent till 2010. Och gissa vad Jennie Nilsson (S) – som fram tills regeringskrisen var landsbygdsminister – har sagt? Jo, att regelförenklningar är en av de mest prioriterade insatserna för den rödgröna regeringen. Men politiken rör inte på regelberget.

Det är inte heller bara i Sverige det produceras flera lagkrav. Implementeringen av nya EU-direktiv är en ständig källa till nya inskränkningar och regler som de redan tyngda lantbrukarna förväntas hålla sig uppdaterade om.

Länsstyrelserna sänder ut inspektörer för att kolla så att lantbrukare följer de uppsatta kraven, men kan inte berätta på förhand vilka kraven är. Det här gör att gårdslivet ständigt är fyllt av överraskningar – nya krav kan oväntat dyka upp och få stora konsekvenser. Just det hände Mats O Paulsson på Näs.

Han tar en klunk av kaffet och börjar berätta.

– En dag ringde telefonen. Det var en handläggare från länsstyrelsen. Jag minns så väl hur han inledde samtalet. Handläggare sa: ”Det har kommit till vår kännedom att det finns energiproduktion på Näs.” Och, tänkte jag, det är konstigt att det först nu har kommit till länsstyrelsens kännedom att vi har ett litet vattenkraftverk här. Gården har betalt skatt för det sedan 1900-talets början och nyligen hade länsstyrelsen kontrollanter ute för att kolla dammen vid fallet, berättar Mats.

– Handläggaren fortsatte sedan med att meddela att nu skulle vi behöva miljöpröva verksamheten inom 12 månader, annars hotade vite. Handläggaren berättade sedan att om vi hade anmält oss till den nationella planen så skulle vi ha kunnat få statligt stöd för att täcka kostnaderna för den här dyra och omfattande miljöprovningen. Vi talar om kostnader på hundratusentals kronor för en process med osäker utgång. Men, fick jag veta i nästa mening, det gick inte längre att komma med i den nationella planen eftersom ansökan gick ut förra

året. Det här var första gången jag hörde om den nationella planen, säger Mats

Mats O Paulsson andas in. Det verkar inte handla om pengar för honom. Det har blivit en principalsak. I en skrivelse han sänt till länsstyrelsen i Jönköping har han sagt att han nästan känner sig rättslös.

– Jag hade förstått om länsstyrelsen slog ned på att jag inte skötte mina djur, eller något annat där det är uppenbart

att vi har gjort fel. Men det här. Vi ska plötsligt lägga ut hundratusentals kronor på att miljöpröva en verksamhet som har kvarrättigheter sedan 1250. Den nuvarande kvarnen kom till på 1800-talet. Då bodde landshövdingen på den här gården och häradsövdingen på granngården. Och så kan länsstyrelsen säga att det är en nyhet att det finns vattenkraft

här. Jag frågar mig också vad som är syftet med att pröva den här och många andra små verksamheter.

– Målet sägs vara att återskapa strömmande vatten. Men det vi har här är ett litet kraftverk mellan två sjöar, som inte ingår i ett stort sjösystem. Försvinner dammen skulle i det här fallet också innebära att en miljö som har sett ut så här i hundratals år förändras. Är målbilden att

Nu skall man lägga hundratals kronor på att miljöpröva en verksamhet som har kvarntättigheter sedan år 1250

radera spåren av människans brukande? Det skulle innebära att höja sjöarna igen och ställa stora delar av en del gårdar under vatten. Agerandet stället också andra frågor på sin spets. Är det bättre med ett par 200–300 meter höga vindkraftverk här än det här vattenkraftverket och kvarndammen. Om vårt mikrokraftverk försvinner här så kan vi inte heller lyckas

med hållbarhetsambitionerna på gården om att bli i stort sett självförsörjande på energi. Jag undrar också – varför får de här människorna bestämma det här över mig? Att vattenkraften ska bort från Näs, efter nästan 800 år, menar Mats.

Vi reser oss från bordet. Kaffet är slut. Mats vill visa gården. Vi åker runt. Solen strålar. Vi tittar på den eldrivna lastmaskinen och alla solceller. Vi ser bänken vid den lilla kvarndammen där Mats och hans fru satt när de bestämde sig för att köpa gården och vi beundrar det nya stallet för nötdjuren.

Längs med den lilla grusvägen som går genom gården ser vi hur landskapet förändras när djuren försvinner. På ena sidan vägen reser sig en vägg av granar, buskar och små lövträd – där slutade djuren att beta på kanske 80-talet. På den andra sidan vägen står enstaka stora lövträd, djur betar i skuggan och insekter surrar. Det är lilla Idas sommarlandskap.

På Näs har självförsörjningstanken och hållbarhetsambitionerna tagits långt. Åkrarna går att bevattna för att klara torka. Gödsel till åkrarna kommer från djuren. Energin tas från solceller och när solen inte lyser ger det lilla vattenkraftverket el. Det finns också ett litet slakteri för att stycka det egna köttet – men det används inte så mycket.

För att få sälja kött från eget slakteri krävs det många och dyra kontroller från myndigheter. Men det går att hantera köttet, och kanske är det allra viktigast. Det ger en frihet, något som kanske särskilt bönder förstår.

Det är en livsstil där frihet och ansvar möts i vardagen.

Näs är en egen liten värld, precis som alla gårdar en gång i tiden var. Och det är nog det här många lantbrukare dras till.

Det som lockar många till yrket är friheten att odla sin egen mat, bestämma över sin tid och arbeta i naturen. Det är en livsstil där frihet och ansvar möts i vardagen.

Just begreppet frihet återkommer ständigt lantbrukare till i undersökningar om varför de har valt att arbeta med det de gör. När Landshypotek förra året frågade lantbrukare vad som kunde bli bättre svarade en tredjedel just det – större frihet.

EDVARD HOLLERTZ
Agronom och
ledarskribent på ATL

Texten har tidigare varit publicerad på nättidningen Smedjan

Men det lantbruket får är inte större frihet. I stället växer ständigt regelbörd, samtidigt som politiken fortsätter att lova motsatsen. Och samtidigt som riksdagen högtidligt har proklamerat att vi måste öka matproduktionen i landet – för miljöns, totalförsvarets och landsbygdens skull – så fortsätter gårdarna att bomma igen.

Välkommen till pratlandet Sverige.

UTVECKLA GÅRDEN SOM HELHET

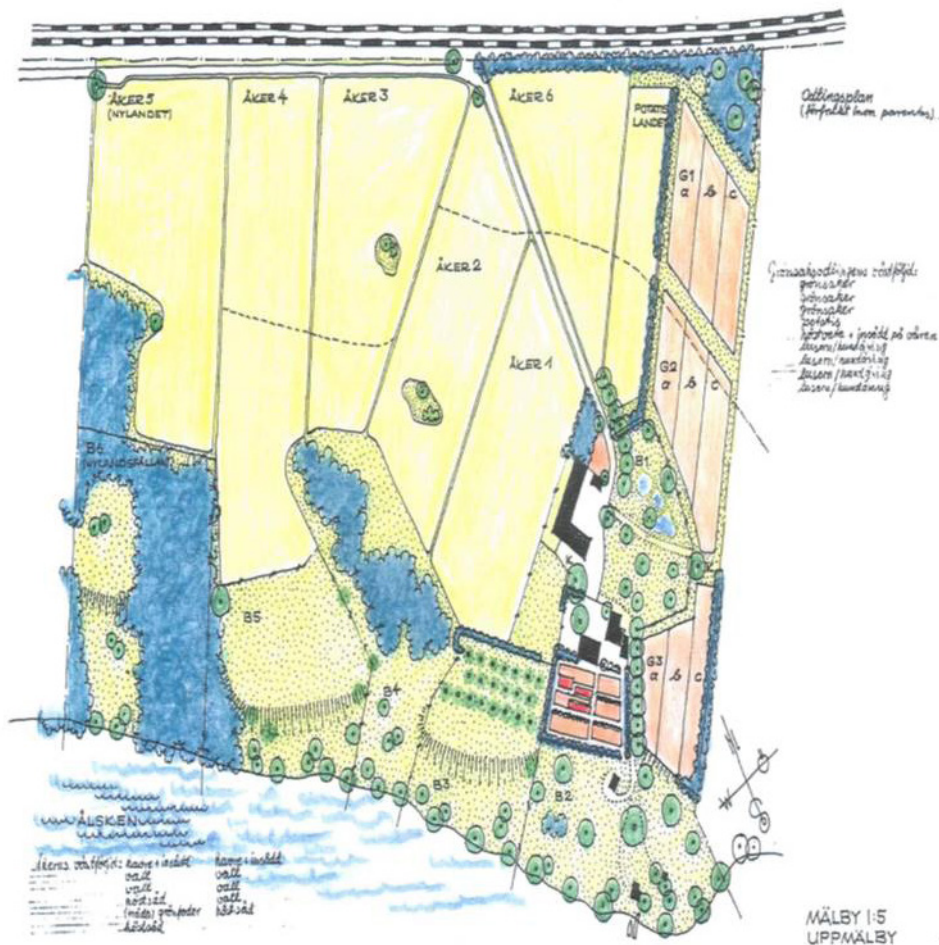
En gård kan vara mer eller mindre komplett. Till exempel en trädgård utan jordbruk måste ses som en del av en större helhet eftersom den kommer att vara beroende av införsel av stora mängder material utifrån. Om trädgården har en tillräckligt stor omgivning med lucern och annat grön gödningssmaterial och djur som kan bryta ned cellulosan och återcirkulera skörderester via komposten, så är det inte bara en trädgård längre utan mer på väg mot något komplett.

En komplett gård har potential att bli ekologiskt regenerativ, vilket innebär att den tar energi från solen, kväve, koldioxid och vatten från luften och resten av de mineraler den behöver från själva marken tack vare det rika liv den skapar. Den gården behöver egentligen inget utifrån, den producerar ett överskott av livsmedel och andra nyttigheter som den kan avvara och sälja - och framför allt - jorden blir allt rikare på både humus och biologisk mångfald. Det är ett ideal man aldrig

blir helt färdig med - men som är otroligt inspirerande och roligt att arbeta mot.

De viktigaste elementen som behövs på en komplett gård är:

- Flerårig vall
- Spannmålsgrödor
- Baljväxter och andra kvävefixerare
- Idisslande djur
- Övriga djur
- Trädgård
- Fukt och bäroddling
- Blommor och pollinerande insekter

Konsten är att balansera de här elementen på det sätt som bäst passar för gårdens naturliga förutsättningar - och även människorna på gården och de sociala och ekonomiska sammanhangen i gårdens omgivning. Utvecklingen tar sin tid - men när den väl börjat har man tillfredsställelsen i att det blir varje år lite bättre än året innan.

Den fleråriga vallen är helt nödvändig för att den står kvar efter skörd och växer vidare. Rotsystemet blir allt djupare.

Ettåriga växter kan visserligen fixera koldioxid från luften i stor mängd, men avbrottet mellan två ettåriga grödor innebär att jorden andas ut koldioxiden igen - och att utandningen blir större än inandningen. Det blir en nettoförlust av humus och ett tillskott av koldioxid som växthusgas. För att få netto plus behövs i grova drag minst hälften flerårig vall i en växtföljd. För att räkna ut mer noga finns ett elektroniskt verktyg som heter ROTOR där man kan lägga in sin växtföljd.

Ett bra exempel på en komplett ekologisk kretsloppsgård är Uppmälby gård utanför Björnlunda, Sörmland, med totalt 10 hektar. De gula fälten är åkermark i en 6-årig växtföljd. De orange fälten är en särskild växtföljd för grönsakerna, där ett avbrott med flerårig lucern ingår. Nedanför husen finns specialträdgården med bland annat kryddor och växthus (orange) och bredvid den tre rader med fruktträd (gröna prickar i gult). I övrigt slätter och bete (gult) och skogsbete.

PERMANENTA VALLAR?

Inom holistic management finns strategier för permanenta vallar. Man kan underhålla en trädgård med överskott från permanenta vallar i stället för växtföljd. Det är lite av principen "Ång är åkers moder" - och kan vara en bra strategi för vård av värdefulla ängsmarker.

Spannmålsgrödor är ett bra avbrott till vallen. Det ger en nystart och ny energi i växtföljden. 5-, 6- och 7-åriga växtföljder är väl beprövade för att få ut en hög produktion utan att utarma. Spannmålen ger också energi som är nödvändigt för att människor skall bli mätta av maten.

REAKTIVT KVÄVE

Kvävet har en nyckelroll i naturen. Det icke ekologiska jordbruket har skapat en vana vid att använda industrifixerat kväve. Detta har en hel rad problem som det borde pratas mycket mer om. Överskott av reaktivt kväve skapar allvarliga problem i naturen och olika former av reaktivt kväve går över i varandra. Reaktivt kväve är motsatsen till kvävgas som är så att säga nöjd som den är. Kvävgas reagerar inte med någonting. Vi andas in den och ut igen utan att något händer. Det krävs ett blixtnedslag eller något annat speciellt för att få det att hända.

Det andra naturliga sättet är biologisk kvävefixering. Baljväxter – klöver, ärtor, bönor o.s.v. – har en inbyggd symbios med bakterier som får energi från växten och använder denna energi för att få luftkvävet att reagera och byggas in i proteiner. Det finns också frilevande kvävefixerande organismer som kan använda energi som utsöndras från andra växter. När kvävefixeringen sker på dessa sätt byggs den genast in i växten och tas om hand. Naturlig kvävefixering kräver omsorg och försiktighet. Att vårda den naturliga kvävefixeringen är en av den regenerativa bondens viktigaste uppgifter. Att tillsätta löslig mineralisk kvävegödning är förödande.

ATT GÖRA CELLULOSA TILLGÄNGLIGT MED HÄLP AV IDISSLARE

De idisslande djuren är nödvändiga i naturen därför att växter bygger upp alltmer svårsmälta ämnen – cellulosa och lignin. Om dessa ämnen inte bryts ned igen stagnerar ekosystemet. Visst repar idisslare metan som är en växthusgas. Men finns det någon annan lika bra cellulosanedbrytare som inte utsöndrar metan i processen? Idisslare och gräs har utvecklats tillsammans i några miljoner år och den samevolutionen har byggt upp de bördiga präriemarkerna som industrijordbruket plöjt upp och håller på att förbruka. Det blir minst sagt absurt att anklaga idisslarna för den klimatförändring som vi har idag. Det handlar om hur vi integrerar dem i systemet.

De övriga djuren – framför allt gris och fjäderfä - har förmågan att ta hand om övriga skörderester. Ordet "spargris" kommer från den tid då det inte fanns kylskåp och det enda vettiga stället att

stoppa matrester var i grisen, så man kunde "ta ut" det igen till jul. Liknande med höns.

EN TIONDEL AV ÅKERN FÖR TRÄDGÅRDSGRÖDOR

Trädgårdsgrödorna är hackgrödor. På växtföljdsjordbrukets höjdpunkt i mitten av 1900-talet ingick hackgrödor ofta i växtföljden och gjorde att det fanns ett avbrott från gräs och baljväxter, vilket är viktigt för att undvika att vissa växtföljdsjukdomar inte skall uppföras. Klövern drabbas idag ofta av rottröta och särskilt med 5-åriga växtföljder med 3 år vall då marken har någon grad av klöver hela tiden. Om klövern drabbas så stannar kvävefixeringen av. Då stannar hela gården och blir beroende av att kväve tillförs utifrån. Och kväve utifrån är problematiskt på olika sätt, beroende på vilket ursprung det har. Att avdela en del av gårdens gödsel till en intensiv trädgård på de bästa markerna är också ett viktigt sätt att öka mångfalden på gården. Erfarenheter från

olika ekologiska regenerativa gårdar pekar på att ungefär en tiondel av åkerjorden som intensiv trädgård är ett bra grovt mått. Då utarmar man inte åkern och trädgården optimeras. Det precisa måttet får varje gård pröva sig fram till.

Frukt och bär är buskar och träd - och de djupa rötterna har en uppenbar egen roll i ekosystemet - liksom själva frukten har i kosten. Och så vill vi ha blommor från tidig vår till sen höst för att hålla pollinerande insekter med mat hela årsloppet.

MER EKOLOGISKT MEN MED SAMMA BUDGET

I Östersjöprojektet BERAS Implementation togs en serie handböcker för Ekologiskt Kretsloppsjordbruk fram. Dessa finns gratis nedladdningsbara på 7 språk inklusive svenska. Dessutom utvecklade Södertälje kommun konceptet "Diet for a Green Planet" och visade i praktiken att det var möjligt att öka andelen ekologiskt i den offentliga maten till mer än 50% med samma budget och samtidigt höja kvaliteten och få priser för bästa skolmat - utan att öka matbudgeten totalt. Konceptet är idag bärande i två kurser – en svensk på Stensunds Folkhögskola och en internationell på Novia University of Applied Sciences och sprids alltmer till olika kommuner och privata aktörer i Sverige. Dels genom projektet MatLust som drivs av Södertälje kommun och finansieras av Regionfonden Stockholms län och dels genom växande nätverk av alla dem som gått någon av Diet for a Green Planet-kurserna.

HANS VON ESSEN

Agronom och seniorrådgivare
på BERAS International

POLITIKEN BESÖKER VERKLIGHETEN

Riksdagsmannen och Småbrukar-medlemmen Magnus Oscarsson med fru Annicki från Ödeshög gjorde dagen före midsommarafton ett studiebesök hos småbrukaren Ingvar Svensson, Lövshult i Sävsjö kommun.

Magnus Oscarsson är känd för sitt engagemang för landsbygd och jord- och skogsbrukarfrågor. Han är ledamot i Miljö- och Jordbruksutskottet och initivtagare till "Mjölakens dag" i riksdagshuset.

Med på besöket var också partikollegan i Kristdemokraterna tillika Sävsjös kommunalråd Stefan Gustafsson, vilken också var fotograf.

Som avslutning på dagen gjordes ett besök på Långseryds gård, Asa socken i Växjö kommun där Anna och Niklas Håkansson driver gårdsbutik samt konferens, boende och café.

Ett uppskattat besök av alla parter.

INGVAR SVENSSON

Åbrodd är en flerårig, ganska yvig halvbuske som blir 50 – 80 cm hög.

Stjälkarna är styva, och längs dem växer de mycket smala, dillliknande bladen, som är släta på översidan, men glest behårade på undersidan. När bladen berörs avger de en doft som påminner om citron.

ODLINGSINTRESSET VÄXER ÄVEN I DET LILLA

"DEN HÄR SKA DU SÄTTA PÅ ETT STÄLLE SOM DU PASSERAR OFTA,
OCH SÅ SKA DU DRA DINA FINGRAR GENOM ÅBRODDEN VARJE
GÅNG DU GÅR FÖRBI. DEN DOFTAR CITRUS OCH KRYDDOR
OCH BLIR STOR OCH BUSKIG OCH DINA FINGRAR KOMMER ALLTID
ATT LUKTA GOTT."

Jag har fått en ny kompis. Hon heter Helena och är trädgårdsmästare. En dag kom hon till mig med hemodlade nävor, daggkåpor, kryddtaget och åbrodd, staplade på ett gammalt ölflak, och konstaterade att varje gård med självaktning måste ha en åbrodd.

Helena hade en åsna som blev 39 år. Kingen hette han. Det var inte helt oviktigt i ekvationen att Helena kunde en hel del om gamla svenska medicinalväxter. Utan hennes kunskaper om johannesört och gullris kanske Kingen hade strukit med mycket tidigare. Men nu blev han 39 år. Helena tackar vallörten, som växer vid dammen bakom hennes hus. Den är antiinflammatorisk, och det behövde Kingen lite då och då. Och jag börjar planera en nätt liten kurs i ladan i slutet av sommaren, där Helena får hålla föredrag om vilka växter man bör ha i sin trädgård om man har som ambition att hålla liv i en vit åsna i 39 år. Kanske ännu längre.

Kursen måste rimligtvis hållas i slutet av sommaren så att det finns några växter att utgå ifrån. Då hinner jag kanske anlägga en medicinalörtagård på mammas sida av vägen, och kanske kommer jag att komma ihåg att vattna alla blommor hela sommaren och kanske får vi till och med en fin sommar med mycket sol och regn varannan dag så att växterna klarar sig själva, men det kan man inte räkna med så jag börjar googla droppbevattning.

DET BÖRjade MED ETT LITET VÄXTHUS, PALLKRAGAR OCH NÅGRA KRUKOR MED BÖNOR

När jag ändå är inne så lägger jag en mindre förmögenhet på fiberdukar, sekatorer, ett otroligt odlingsförkläde från en finsk designer som heter Maria och en riktig sax, och fröer, såklart. Varifrån tror ni det gröna kommer? Jag har en hel kökslåda

full med fröpsår. Och ett skåp fyllt med torkade växter från förra sommaren.

Utänför mitt köksfönster i Grums har jag anlagt en liten köksträdgård. Det började med pallkragar, och några krukor med bönor. Sen tyckte jag att det såg lite väl skralt ut, från köksfönstret då, så jag skaffade, inspirerad av några grannar i Värmskog, odlarlådor i cortenplåt och ringde hem fyra ton grus, och sen körde jag grus i skottkärra i gott och väl en vecka, och krattade med krum rygg ut hela skiten så att inte ett gruskorn låg fel. I lådorna odlade jag gräslök, libbsticka, persilja, rosmarin, oregano, salvia, grön olivört och dill.

DET KÄNNs SOM ATT ALLA ODLAR

När hösten kom plockade jag örterna och torkade dem och gjorde tre liter örtsalt som man kan strö på sin frukostmacka, om man nu äter frukost, vilket inte jag gör. Jag äter mestadels mjukglass. Jag har två och en halv liter örtsalt ståendes i burkar på diskbänken, mellan alla miniväxthus som jag köpt på ÖB i Edsvalla. I dem står kruka efter kruka med borlottibönor, röd solros, trädgårdstrift, fattigmansginseng, purpurklätt, blek solhatt, blodtopp och luktärter och sockerärter och kanske sex olika sorters vallmo.

De flesta jag känner har åtminstone ett par, tre pallkragar. Många av dem har trädgård, eller åtminstone en kolonilott. Mina närmaste, både känslomässigt och geografiskt, har flera olika odlingsbäddar, gödsel från egna djur, bin, egen kompost och minst ett växthus. Kanske är det för att jag bor som jag gör, men det känns som att ALLA odlar. Och de som inte gör det har planer på att börja. För det finns inget bättre sätt att återta lite av kontrollen

som man har förlorat över naturen som nutidsmänniska.

Till och med min gamla radiokollega David Druid, som bor i lägenhet i Stockholm och tar bilen vart han än ska, uttryckte en morgon sin fascination över odlingsens grundprincip.

”Det är så sjukt”, utbrast han, ”att man tar en tomat! Och så äter man nästan hela. Och så sparar man bara ett endaste litet frö, och sätter ner det i jorden. Och då växer det upp nya tomater! Hur fan är det möjligt? Att man både kan äta tomaten OCH få nya tomater?”

Ja. Det är sjukt. Det är det faktiskt. Och man känner sig som Gud när man odlar. Det här är lösningen! På allt! På tristessen, på miljöförstörelsen, på bilresorna till Ica, på hur fult allt är, på hur modernt och likriktat allt är, herregud, det här är till och med lösningen på min egen trista personlighet! Odling! Tänk att det var så enkelt. Det här är konsumentmakt på riktigt. Att bara gå ut i sin egen lilla trädgård och plocka.

För några år sen gjorde jag ett vinterprat om odling tillsammans med musikjournalisten Elin Unnes. I det programmet konstaterade jag, ganska självgott, att det bara är när man planterar ett frö som man känner att man är någorlunda snäll mot naturen. Att man inte bara dänger moder jord när man kommer hem full från krogen, utan att man kommer ihåg när hon fyller år och ger henne frukost på sängen. Det är bara när man odlar, sa jag, som man kan lägga ifrån sig känslan av att vara en misshandlande make. Det kanske är en osmaklig eufemism, men det här var på den tiden då det bara var en kvinna i månaden som blev ihjälslagen av sin man, och inte en i veckan, som det är nu.

I vilket fall. Jag vet inte om jag håller med mig själv längre. Det är nämligen jag som är den kuvade i det här förhållandet.

FRÅN JÄGARE TILL VETE

Det slår mig medan jag står på mammas sida och kör vidjor genom min nya kompostkvarn. Medan jag förvandlar olydigt ogräs till flis, som kan bli ny jord som kan föda nytt ogräs, så lyssnar jag på "Sapiens", en kort historik över mänskligheten av Yuval Noah Harari.

Det är så skönt när man flisar, tycker jag. Att lyssna på nån som inte bryr sig om att flisa, utan som bryr sig om att skriva, och som (eftersom han inte har som ambition att flisa upp varenda liten gröda som råkat växa på fel ställe) också har

Professor Yuval Noah Hararis specialområde är världens historia.

Boken Sapiens är en storslagen berättelse om människans ursprung, nutid och framtid. Harari tar oss med från Homo sapiens första steg på jorden, då vi var ett däggdjur bland alla andra, till idag när vi står som världens obestridda härskare - med makt att både skapa och utplåna liv.

Varför blev just vår art, Homo sapiens, så framgångsrik? Hur kommer det sig att vi skapade städer och kungariket? Varför började vi tro på gudar, nationer och mänskliga rättigheter? Varför litar vi på pengar, böcker och lagar? Hur blev vi förslavade av byråkrati, konsumism?

tid att göra det. Harari menar att en stor förklaring till människosläktets enorma framgång här i världen är vår förmåga att föreställa oss saker, att skapa fiktion.

I avsnittet som handlar om när vi människor överger jägar-samlarkulturen för att i stället bli bofasta, skriver Harari om hur vi upptäckte vetet och hur vi föreställde oss att tillvaron med denna gröda i centrum skulle bli. Vilket liv! Vi skulle inte behöva jaga och samla dagarna i ända, för vi skulle vara mätta i magen och därför ha tiden att ägna oss åt det som vi faktiskt var satta här på den här jorden för att göra. Som att knacka kod och byta vackra stenar mot nya sneakers.

Men det blev inte som vi hade tänkt oss. Vetet var inte alls den okomplicerade och allsidiga gröda vi trodde, det hade krav. Massor av krav. Harari beskriver det så roligt. Vetet var törstigt, så människor började dra om vattendrag så att vetet skulle få sitt. Vetet var hungrigt, så människorna började hålla sig med djur vars spillning vetet girigt slukade. Och så ville inte vetet ha några konkurrenter, så män och kvinnor stod i gassande sol, dagarna i ända, och rensade ogräs. Denna utveckling resulterar i ett av de mest kända citaten från succéboken från 2011:

"Vi domesticerade inte vetet; det var vetet som domesticerade oss."

Jahopp. Jag kör ännu en ungbjörk genom 3.000 wattvalsarna medan jag låter det sjunka in. Det här är inte frihet. Det är motsatsen.

HUR FÖRHÅLLER MAN SIG TILL GRANNARNA?

Jag är besatt av den här platsen där jag bor. Jag och platsen är samma. Jag kan varenda millimeter av tomten. Jag går över den varje dag och tar in den, tänker att den är min, ser en tom yta där jag kan plantera en buske eller kanske ett träd. Jag rycker upp ogräs medan jag går för att släppa ut hönsen. Jag oroar mig för hostorna som jag satt runt dammen och som ankorna tydligen älskar att sova på. Nu är de helt platta.

Alla ingrepp i naturen här där jag bor ser jag som krigsförklaringar. Om de hugger ner ett träd så hugger de i mig. Jag oroar mig för slyn som växer precis utanför tomten och som kanske ska få växa upp och bli skog och då har jag ingen utsikt längre. Jag oroar mig för bäcken och

Vete var en huvudfaktor för framväxten av stadsbaserade samhällen. Vete har odlats i Mellanöstern under minst 11 000 år.

ringblommorna och hackspättarna och dödergöken och ormbunkarna som jag eldade lite för mycket på i våras.

Jag sörjer fortfarande dungen med aspar och liljekonvaljer som fick lämna plats åt den nya vägen för två år sen. Det ska komma nåt bolag och plocka ner några aspar som står för nära kraftledningsgatan och jag bävar, det är mina aspar, min farmor och farfar såg dem växa upp.

Odlingen ger mig lite känsla av kontroll. Inget bolag ska i alla fall ta min mangold. Och ingen rör min mammas pioner! Jag krattar flis runt svartvinbärsbuskarna och trimmar syrenbersån. Beskar äppelträden och knipsar vilda rosor. Harari mal i örönen.

I somras odlade jag krispiga morötter i växthuset, jag fattade inte då att morötter inte behöver något växthus, de kan växa

lite överallt. Så i år ska jag sätta tomater där i stället, och så ska jag sätta morötterna i åkern som jag anlagt, mellan mammas hus och mitt.

Det är vår förmåga att skapa fiktion som gjort oss människor till världens härskare. Och odlingen målar en bild av ett annat liv. Jag är en häxa, en örtkvinna, en konstnär, en som pratar med djur, ja när jag går där kan jag till och med övertyga mig om att jag är en författare. Alla de här tankarna jag tänker ska jag en dag, kanske till hösten, få ner på papper.

JA, SÅ HÄR SITTER VI. VI SOM TRODDE ATT ODLINGEN SKULLE GÖRA OSS TILL INTRESSANTARE MÄNNISKOR

I verkligheten är jag en obetald trädgårdsmästare som är helt och hållet i händerna på naturen. ”Grattis”, säger Elin på telefon. ”Nu har du nått nästa stadium i ditt odlingsliv. Stadiet där du inser att du bara är en liten myra.”

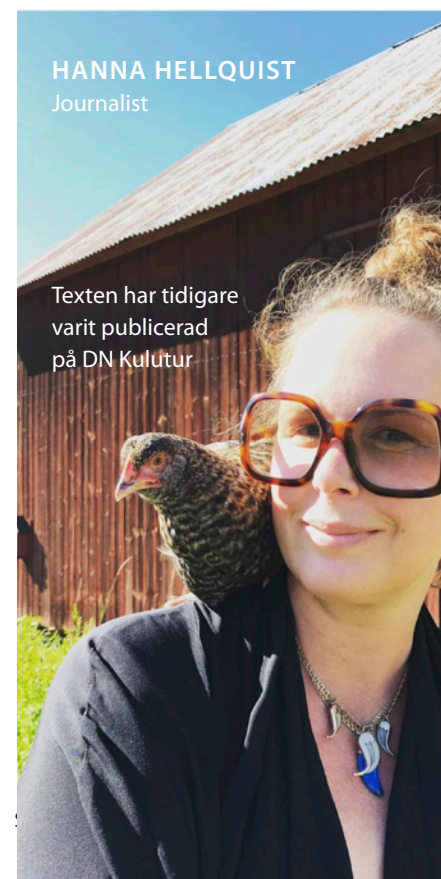
Jaja, det är lätt för henne att komma till den insikten. Halva året bor hon i Paris och går på kaféer och restauranger och skriver böcker där hon sitter och tar in gatulivet. Hon är bara slav på sommarhalvåret.

Sommaren ja. Helena vill inte åka på semester längre om sommaren. Tänk om hon är borta precis den dagen då den röda bondpionen från hennes föräldrahem slår ut. Eller därörten, som hon fick av sin granne Kalle när hon var tolv. Det vill hon ju inte missa. Nej, det blir till att stanna hemma.

Ja, så här sitter vi. Vi som trodde att odlingen skulle göra oss till intressantare människor. Hela sommaren sitter vi här.

Och serverar våra grödor. De gånger vi går ut i trädgården och plockar ihop en sallad är... ja det är oslagbart faktiskt, men det är som med allt annat roligt i livet. För sällan. För efter sommaren kommer hösten. Och sen kommer, om vi har tur, vintern. Och då sitter vi alla i våra övermöblerade vardagsrum och sörjer paradiset som vi hade, men förlorade. Och sen kommer det värsta av allt. Vårvintern. Och sen är man på det igen.

Allt vi har stoppat ner i jorden, alla frön och alla plantor, buskar, alla stenar vi har lagt i jämna rader, våra komposter och våra bevattningssystem, de är som små ankare, eller fotbojor om ni så vill, som gör det omöjligt för oss att lämna. Här blir vi. De bofastaste som finns.

ÄLSKAD ELLER HATAD

FÖREKOMST AV INVASIVA ARTER LEDER NÄSTAN ALLTID TILL EN FÖRLUST AV BIOLOGISK MÅNGFALD, MEN VAD MENAR VI MED INVASIVA ARTER OCH VAD KAN VI GÖRA ÅT PROBLEMET?

I och med den ökande globaliseringen och handeln över gränserna har invasiva arter blivit ett problem över hela världen. Introducerade arter som har kommit ut i naturen kan sprida sig snabbt och påverka miljön så att de inhemska arterna inte längre trivs.

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Trafikverket har utarbetat artlistor på de invasiva arter som finns i landet och som bör bekämpas för att de inte ska orsaka större problem i framtiden. Trafikverket har också tagit på sig ansvar att undvika spridning och bekämpa de invasiva arter som finns på deras lista om de förekommer på Trafikverkets fastigheter. Trafikverket ansvarar för alla statliga vägar

INVASIVA ARTER FÖR GEMENE MAN I TRÄDGÅRDEN

Mördarsnigel eller som den egenligen heter, Spansk skogssnigel upptäcktes i Sverige i mitten av 1970-talet. Som med alla invasiva arter sker spridningen långsamt i början. Idag är den spanska skogssnigeln ett betydande problem i både trädgårdar och jordbruk. Främst i södra Sverige. Vårt blöta väder gör att den breder ut sig betydligt mer hos oss än på den torra Iberiska halvön.

En annan invasiv art som har fått stor uppmärksamhet är parkslide. Den har extremt kraftiga rötter som kan gå igenom

bland annat asfalt, avloppsledningar och husgrunder. De är också nästan helt omöjliga att bekämpa vilket gör att det exempelvis i England inte längre går att sälja fastigheter där det förekommer parkslide.

Men nu var det inte varken sniglar eller parkslide det skulle handla om utan lupiner och dess påverkan på ängsblommor.

I Sverige har förvildade amerikanska blomsterlupiner sedan förra sekelskiftet fått sådan spridning att de lokalt anses hota den biologiska mångfalden. Detta gäller såväl i fråga om andra växter som insekter, då de tränger ut ängsblommor och därmed insekter längs vägkanterna dit dessa i sin tur sökt sig då ängsmarker allt mer minskar.

KAN FORSKNING PÅVERKA?

I våras började Elin Blomqvist sin anställning vid Karlstads universitet. Hon doktorerar i biologi och jobbar inom ett projekt som finansieras av Trafikverket. Projektet kommer att pågå i fyra år.

– I år kommer vi att gräva upp lupinplantor i Karlstadstrakten under

hela växtsäsongen. Sedan kommer vi att genomföra näringsanalyser på dem. Vi vill veta när plantorna investerar mest energi på att växa till över jorden, medan energiresurserna i rötterna är så låga som möjligt. Vi tänker att arten har svårare att återhämta sig om man slår dem vid rätt tidpunkt, när de inte har så mycket energi kvar i rötterna, berättar Elin.

Elin fortsätter: Årets delprojekt syftar till att identifiera tidpunkten då lupinplantan investerar mest energi på tillväxt ovan jord och energiresurserna i plantans rotsystem är så låga som möjligt. Vår hypotes är att plantan kommer att få det svårare att återhämta sig om den slås vid det tillfället. Till det kommer vi att utveckla enkla fenologi-baserade indikatorer för optimal slättertidspunkt så att andra regioner kan ta del av resultatet och att man kan frångå att enbart utgå efter ett ungefärligt datum. Tidpunkten för lupinens blomning och fröproduktion varierar ju mellan olika regioner under en säsong. Dessutom varierar det en del från år till år beroende på temperatur, nederbörd. Därför anser vi att det bör vara

lättare för Trafikverkets och kommunens entreprenörer samt allmänheten att veta när bestånd ska slås om man kan koppla optimal slättertidspunkt till hur plantorna ser ut.

MEN HUR SER DET UT I VERKLIGHETEN?

Strax innan midsommar åkte jag till grannorten för att klippa mig. Ni vet en sån där frisör som klipper gubbar. Gör kort hår kortare, ingen tidsbokning och endast tar betalt i kontanter. När jag svänger in mot samhället så ser jag att Karlstads parkförvaltningen eller en entreprenör har slagit alla vägrenar. Lite tidigt tänkte jag för att alla blommor skall hinna fröa av sig. Ögonblicket senare ser jag att maskinföraren har sparat lupinerna.

När jag väntar på min tur hos frisören bläddrar jag i dagstidningen som låg på bordet. På ett helt uppslag berättas det om hur Karlstads kommun tillsammans med univeritetet arbetar för att minska lupiner.

VAD SÄGER ANSVARIG?

Lite märkligt med tanke på väggkanten jag nyss såg. Jag undrar om det var ett uttalat direktiv eller om personen i maskinen tyckte att de var vackra. Därför ringer jag upp ansvarig, Adam Petterson som är gatuingenjör vid Teknik- och fastighetsförvaltningen i Karlstad kommun och undrar varför de slog vägrenen i Vålberg innan midsommar och sparade lupinerna. Det här är något som han inte känner till men svarar att han på min uppmaning har varit ute och tittat på den specifika dikesrenen nu i slutet av augusti utan att se några lupiner...

JONAS WANGSTEN

Skandinavien är intressant då vi koloniserades både från söder och norr. Två olika kulturer som förenades till en.

NÄR ISEN DROG SIG TILLBAKA

Idag går debatten hög kring om vi skall äta animaliska livsmedel eller inte. Den allmänna uppfattningen är att vi aldrig har ätit så mycket kött och fisk som idag. Att förr var detta några få rika förunnat medan allmogen mest åt gröt och bröd. Men var det verkligen så? Ja, under vissa tider är det säkert rätt att många fattiga hade det knapert. År med missväxt, främst beroende på kyla, har plågat oss då och då. Men det var inte alltid så knapert, inte ens för de mindre bemedlade.

Jag skall här titta närmare på hur den svenska matförsörjningen har förändrats från det att vi erövrade vårt land när inlandsisen drog sig tillbaka fram till att industrialismen smög sig på.

DE FÖRSTA SVENSKARNA

För 12000 år sedan började inlandsisen släppa sitt tag om norra Europa. De nomadiserade jägarstammar som, under tidig stenålder för mer än 8000 år sedan, sökte sig från Tyskland upp genom Skandinavien möttes av en oerhörd viltrikedom. Ett vilt som för jägare/samlare var helt avgörande för överlevnad. För de första svenskarna var fiske viktigare än jakt men det kom att ändra sig ju längre norrut som man flyttade.

BOFASTA JORDBRUKARE

För ca 6000 år sedan började våra förfäder bli bofasta. Anledningen var att man kunde tämja djur. Kor, får och getter var viktiga.

Man var mer herde än jordbrukare. Men man odlade även spannmål. Dock inte så värst länge eftersom det i norra Europa inte gav lön för mödan. Vårt klimat gjorde att skördar oftast slog fel. Man ser en tydlig gräns i höjd med Alperna. I söder runt medelhavet var spannmål en dominerande del av maten. Vi i Sverige levde på kött och mjölkprodukter under flera tusen år.

KALL MAT. VARFÖR?

Maten äts oftast kall. Köttet torkades, saltades eller jästes. Av mjölken kärnade man smör. Det lilla spannmål som fanns blev sällan till bröd eller gröt.

Men varför var det så? Vid den här tiden, alltså från medeltiden och bakåt,

På detta kopparstick ser vi djurens betydels. En tjäderhona, torkad fisk och revben. Mannen binder fisknät. I Bakgrunden käril med smör.

Charles Emil Hagdahl skrev Kokkonsten som vetenskap och konst 1879. Kanske Sveriges mest betydande bok om mat.

så fanns det väldigt lite skog i den södra delen av Sverige där de flesta bodde. Det i kombination med att yxan var det enda verktyg som man hade försvårade både uppvärmning av bostaden och matlagning. Man samlade ris och eldade i öppen härd mitt på golvet i den lilla stugan. Sen kom sågen vilket möjliggjorde att man kunde skaffa riktig ved. Detta tillsammans med murad spis med skorsten gjorde på 14-1500-tal att man började tillaga maten.

FÅ INGREDIENSER

En bondhustru på den svenska landsbygden under 1500-talet byggde gårdsfolkets dagliga och årliga ätande utifrån runt tjugo olika råvaror. Sällan fler. Det var några

sorters spannmål, torkad och saltad fisk, får- och nötkött, rovor och kål, kanske torkade ärtor. Dessa råvaror kombinerades sedan till maträtter i vardagens alla måltider med resultatet att man varje dag åt i stort sett samma sak. Smaken i maten kom från de aromer som utvecklas under livsmedlens förvaring. Lagringsprocesserna skapade stark ost, smakrikt torkat kött och det syrade brödets mogna smak.

MATSEDEL FRÅN 1700-TALET

Det finns endast några få matsedlar bevarade för vad vanligt folk åt förr i tiden. Så här såg måltiderna ut för pigor och drängar hos kyrkoherden i Jäder utanför Strängnäs på 1790-talets mitt.

- Tidig frukost
Till drängarne: Bränwin och bröd.
Pigorna: Ost och bröd eller korfv.
- Frukost – Mjölkwälling och en sill
- Lunch – Varmt dricka, bröd, kött.
- Sent eftermiddagsfika
Drängarne: Bränwin och bröd.
Pigorna: Dricka och bröd.
- Kvällsmat – Gröt och mjölk

Tack vare Charles Emil Hagdahls bok Kokkonsten som vetenskap och konst, har detta blivit bevarat. Boken omfattar omkring 3000 recept samt råd om hantering av livsmedel.

Hagdahl var morfar till bröderna Jacob och Marcus Wallenberg.

I bondesamhället var det oftast bättre att göra på samma sätt som generationerna före hade gjort. Det hade ju gått bra. Att satsa på något nytt eller göra på ett annat sätt än de andra i byn kunde dessutom tolkas som att man ville göra sig märkvärdig. Det var detsamma som att ta avstånd från den sociala gemenskap som man var helt beroende av.

Konsekvensen blev att man i det gamla allmogesamhället fram till 1800-talets början inte ville satsa på moderna växter. Den typen av utveckling kom istället att tillhöra de som bodde på herrgårdar.

Inte heller färsk mat äts i någon större omfattning. Man avstod också från att äta i säsong därför att det ansågs som att man skattade förrådet i förtid. Det skulle sannolikt innebära en brist under vintern. Ett råvaruförråd måste räcka i minst ett år framåt eftersom skörd och slakt bara skedde en gång om året. Helst skulle man ha ett livsmedelsförråd som räckte i två år framåt så att man klarade de missväxter som skulle komma.

STANDARDGÅRD

En standardgård benämndes som ett mantal. Storleken på mantal, uttryckt i text tunnland varierade över landet och dessutom

över tiden. Detta beror på att begreppet ursprungligen var likvärdigt med att det var den nödvändiga markarealen som behövdes för att försörja en familj, dvs ett hemman.

I viss mån fick man också gradvis ut mer av jorden i takt med jordbrukets utveckling. In på 1800-talet är hemmansstorlekar på exempelvis 1/8, 1/16, 1/32 eller 1/64 mantal vanliga, medan ett hemman på 1 mantal är en klart förmögen gård. Godsegendomar omfattade flera mantal.

Avkastningen skulle då också räcka till för att erlägga den till mantalet knutna skatten. När det var knapert med pengar så var man tvungen att betala med annat. Spannmål blev det naturliga tack vare dess hållbarhet.

Spannmål, vid den här tiden, gav tre gånger i utbyte. Tione till prästen, skatter och sparande till utsäde gav att man hade ca en tunna kvar att äta under året. Det som gav familjen mat var djuren.

NYA TIDER - NYA TANKAR

I tidningen Expressen läser jag Helena Granström artikel där hon berättar om hur vi skall lösa klimatförändringarna.

“En bättre underbyggd förebild vore det förindustriella samhället. Vi föreställer oss ett långsiktigt och ekologiskt hållbart

jordbruk som återför näring till marken och understödjer biologisk mångfald – men i så fall blir den kniviga frågan snarast vad vi ska göra av de miljontals människor som i dag kan födas med hjälp av mer destruktiva metoder.”

Helena fortsätter: “Ett i verklig mening hållbart samhälle är nämligen inte ett som förstör sin livsmiljö lite långsammare än det nuvarande. Det är ett samhälle som inte förstör sin livsmiljö alls.”

Med insikt i agrarhistoria så förstår man att den förindustriella världen inte är lösningen. Vi är idag väldigt många fler människor och de som levde för 200 år sedan hade ett liv som vi idag inte kan föreställa oss.

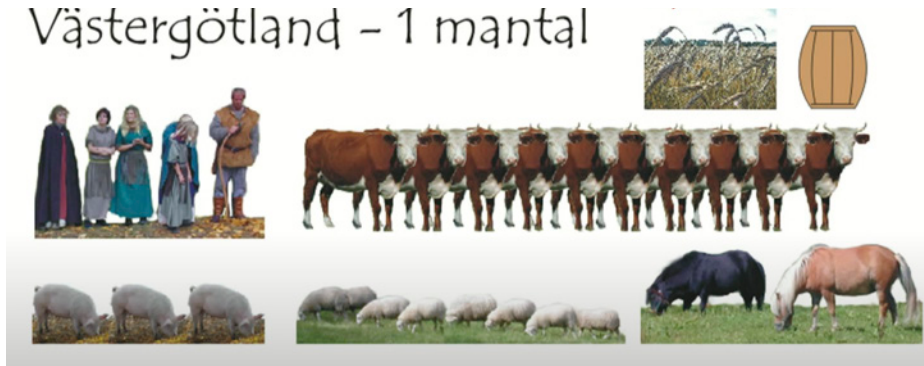
En gyllen medelväg är, enligt mig, att vi blickar tillbaka till Sverige år 1950.

1950 var vi 7 miljoner människor i Sverige. Vid den här tiden var ca 1 miljon människor sysselsatta inom jordbruket och i stort sett alla i Sverige kände någon bonde. Då försörjde jordbruket hela befolkningen och det producerades till och med ett överskott att exportera. Detta lyckades man med i stort sett utan att använda några fossila insatsvaror. Förbrukningen av annan energi än solens var väldigt liten. En mer resurseffektiv jordbruksproduktion har vi aldrig haft. Givetvis fanns det många gårdar. Många små familj jordbruk. Växtodling och djur på samma gård. Och många människor arbetade med matproduktion.

Om 50-talets Sverige var bättre än dagens Sverige låter jag vara osagt eftersom jag inte var med då. Dock vet jag att om vi pratar hållbarhet ur många aspekter så har vi mycket att lära av hur det var i Sverige för 70 år sedan.

JONAS WANGSTEN

Västergötland - 1 mantal

NÄR HÅLLBARHET OCH HÄLSA KOMBINERAS

Fett & Flott är ett företag som tillverkar animaliska livsmedel. Det startades för ett år sedan av Josefin Risedal.

– Att ta tillvara på hela djuret är för mig en självklarhet som vi måste sträva mot, och då måste vi även bli bättre på att ta vara på t.ex fett, inälvor och ben, sådant som tyvärr många gånger slängs för att ingen vill ha det. Jag hoppas med mitt företag kunna bidra, åtminstone lite grann, till att fler och fler får upp ögonen för dessa fantastiska näringsbomber som dessvärre blivit något bortglömda på senare år, säger Josefin

DJUREN SKALL ÄTA ARTEGET

För Josefin är det viktigt att råvarorna håller hög kvalitet och att leverantörerna delar hennes syn på hållbarhet, djurhållning och hälsa. Den talg hon säljer kommer från djur som endast äter gräs, örter, hö och ensilage. Inget spannmål alltså. Detta är viktigt, inte minst för djurens välmående, men även för att fettsyrebalansen i talgen ska bli så bra som möjligt. Djuren kommer uteslutande från ekologiska och kravmärkta gårdar

Företagets leverantör av ister är en ekologisk gård i norra Halland där grisarna har fri tillgång till utevistelse och får äta så mycket ensilage de vill. Utöver ensilage äter de även korn, havre, rågvete, vete, åkerböna, mineraler och gräs.

Talg och ister är två mycket stabila fetter som tål höga temperaturer.

VAD ÄR TALG?

Talg är ett samlingsnamn på det fett som finns hos idisslare. Genom att förädla talg får man ett prima matlagingsfett. Talgen passar utmärkt till all slags matlagning, men kanske extra bra till stekning av kött eller fritering. Talgen har en mild doft av hö vilket är ett gott tecken. Då har talgen inte genomgått onödiga processer för att ta bort doft och smak.

VAD ÄR ISTER?

Ister är benämningen på det fett som sitter runt de inre organen på grisen. Tillsammans med späck, som sitter under huden på grisen, kan man genom förädling få fram ett mycket bra matlagingsfett. Beroende på vad djuren ätit samt vart på djuret man tar fettet, kan smak, färg och doft skilja. Även konsistensen på istret påverkas av olika faktorer.

SMÅSKALIG PRODUKTION

– Jag förädlar råvaran på bästa sätt genom att putsa bort köttrester, körtlar och blod för att sedan smälta fettet långsamt på låg temperatur. Det är en tidskrävande process, varför många större fettproducenter istället använder sig av olika processer och ämnen för att maskera den bismak och doft som kan komma av en undermålig råvara eller att man tagit genvägar för att skynda på processen, avslutar Josefin.

JONAS WANGSTEN

ANGREPP AV VARG OCH LO

Det påstås ju från en del håll att vargen tar svaga djur. Den myten tog den Norrländske författaren Yngve Ryd död på i boken Ren och Varg från 2007. Där visar han att det främst var samernas drag och packdjur, alltså kastade tjurar som var i bra hull, som blev vargarnas byte. De nöjde sig inte med ett djur utan kunde döda upp till 5-6 stycken vid en attack.

Jag har försökt att ta fram uppgifter kring rovdjursangrepp i södra Sverige. Det har inte varit helt lätt då myndigheterna inte alltid är så välvilliga att lämna ut uppgifter. Här följer det som jag har fått fram för 2020.

JÖNKÖPINGS LÄN

I Jönköpings län resulterade 13 vargbesök i 26 dödade får, 11 skadade varav 8ätta måste avlivas och sex saknade. För Lodjuret var det nio stycken dödade får. För detta har det utbetalats 141,518:- i ersättning till de drabbade djurägarna. Jag ville ha ut specificerade uppgifter men det fick jag inte av den rovdjursansvarige. Det sägas att personalkostnaden för besiktning och naturbevakning var 138,541:-.

Under åren 2013-2020 har det i Jönköpings län byggts 32 stycken rovdjursavvisande stängsel med 1,183,562:- i bidrag. Ansökningar i år finns på lika mycket pengar i nio av länets kommuner.

KALMAR LÄN

Grannlandet Kalmar var förskonat från varg men lodjur hade dödat tre får som djurägarna fått totalt 27.000:- för då två var dyrt inköpta avelsdjur. Här fick jag ingen uppgift om personalkostnaden.

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

I Östergötland har fåren klarat sig från varg, men där har lodjur dödat nio får och fem dovhjortar och en ung kronhjort i hägn. Dock har vargen dödat två ungrekreatur, oklart hur stora. Varg har också vid tre tillfällen skrämt iväg nötkreatur som hittats efter några kilometer och åttonde december blev åtta nötdjur utskrämda och ett trafikdödat, alla var inte infångade i början på mars. Det har också varit några osäkra utskrämmningar. Jag har inte fått svar på ersättningar och personalkostnader i Östergötland.

KRONOBERGS LÄN

I Kronobergs län har vargen dödat fem får och skadat tre som avlivats samt tre skadade som troligen överlevt. Endast ett får dödades av lodjur. Ersättning till djurägare blev ca 30,000:- och administrativ personalkostnad ca 50,000:-

BLEKINGE LÄN

I lilla Blekinge har två får lodödat samt en dovhjort i hägn. Här har jag inte lyckats få ut ersättningar och personalkostnader.

SKÅNE LÄN

Skåne län redovisar bara angrepp av rovdjur oavsett djurslag. Sju vargangrepp och fyra angrepp av lodjur har gett djurägarna 66,456:- kronor i ersättning. Men en del har fått vänta på ersättning då Länsstyrelsen har haft "sin" i kassan. Jag hade också kontakt med en stängsel rådgivare på telefon och blev lovad att besöka två fårgårdar som byggt vargsäkra stängsel. Som ju inte går att göra på många steniga och kuperade betesmarker.

HALLANDS LÄN

Så har vi Halland och där var dom inte heller så tillmötesgående. Angreppen var för lodjur fyra får och en hund. Varg hade angripit 11 får. Jag har inte fått preciserade svar trots två mailpåstötningar.

VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Och i det stora Västra Götaland var det lika svårt att få fram uppgifterna. Det enda som jag fick reda på var att att varg gjort sju angrepp på får och lodjur hade angripit 22 får.

SVEN AXELSSON

REFORMERING AV NÖDSLAKT

Inom Småbrukarna har vi för närvarande en diskussion om behovet av en reformering av nödslakten i Sverige och regelverket som omger den.

Då det efter EU-inträdet inte längre lönade sig med den nödslakt som en gång fanns på grund av bland annat sänkta köttpriser har stora mängder fullt ärbart kött kasserats och gått till destruktion. Det är en situation som inte är hållbar eller försvarbar. Speciellt inte i en tid då nötdjur anklagas för negativ klimatpåverkan.

INTRESSANTA SIFFROR

Vidstående uppställning visar olika kategorier av nötkreatur som utgick vid sidan av ordinarie slakt på slakterier. Observera att det även ingår hemslacht i statistiken så den visar inte exakt vilka som gått till destruktion vilket vore högst intressant att veta. Hur många som kasserats för att bonden inte kunnat/vågat slaktanmäla på grund av hälta etc. eller kunnat ta hand om djuret själv via hemslacht? Siffrorna kommer från Jordbruksverket och gäller för 2020.

Yngre än 12 månader handjur = 26760

Yngre än 12 månader hondjur = 18857

12-24 månader handjur = 9358

12-24 månader hondjur = 7988

Äldre än 24 månader handjur = 3837

Äldre än 24 månader hondjur = 53164

Födelsedatum saknas = 143

VAD BEHÖVER ÄNDRAS

De slaktare jag talat med anser att det p.g.a reglerna inte är lönsamt. De menar att levandebesiktningen skulle kunna ske digitalt men det hindras tydligen av ett EU-direktiv. En annan variant är om det skulle gå att använda sig av vilthanteringsanläggningar för nödslaktade djur och om efterbesiktningen som skall ske senast 24 timmar efter slakt skulle kunna vänta till kontorstid. En annan tanke jag har är att införa ett "nödslaktsrotbidrag" som skulle garantera både bonden och slaktaren en viss summa för omhändertaget djur.

BERNT-INGE JOHANSSON

Med benäget bistånd av Sven Axelsson med faktaisamling

NÄR KLIMATRESTRIKTIONERNA BLIR ABSURDA

EUs taxonomin är tänkt att ge bankväsendet förhållningsregler för vad som är hållbara investeringar.

Den del som berör jordbruket har man pausat i väntan på att CAP:en ska sätta sig men man kan läsa följande. All markanvändning som inte faller inom ramarna för ekologisk odling ska klassas som ohållbar med ett tillägg, all ogräsbekämpning oavsett om den är kemisk eller mekanisk förbjuds om livsmedelsproduktionen ska anses som hållbar. Bara här blir jag rädd. Hur mycket livsmedelsproduktionen skulle sjunka det är svårt att säga, men någonstans 50 till 80 procent är inte en orimlig gissning.

Man säger också att de enda hållbara bränslena är el och vätgas. Elen ska inte få produceras med hjälp av vattenkraft som magasineras utan bara i form av vattenkraft som utnyttjar det naturliga flödet. Biogas ses inte heller det som hållbart om det produceras på lantbrukets råvaror. Inte ens spannmål som inte håller de hygieniska kvalitetskraven för foder skulle man få användas. Dessa produkter ska komposteras. Det man inte tänker på då är att även komposteringsprocessen släpper ut koldioxid.

Vad gäller alla bruksåtgärder som görs i skogenska CO² balanseras samt att man inte tillåter trakthyggesbruk. De som står för de största hyggerna är idag svenska statens egna skogsbolag.

Det som gör mig rädd är när viljan att visa politiskt handlingskraft i miljöarbetet går bortom all rim och reson.

BJÖRN LARSSON

TORGET

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 nov. vill vi ha din radannons inför nästa nummer. Skicka annonsen till info@sverigessmabrukare.se eller Småbrukaren, c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården 1, 664 91 Grums.

SÄLJES

Lokselar

Passar till COB, nordsvensk och ardenner. Körklara. 1000-2000:-/st

Hässjesnören

Tjårade. Oanvända i bollar av handbollsstorlek. Pris 50:- per boll. Kan skickas.

Ring Stefan på 073-84 30 807
Åtvidaberg, Östergötland.

KRAV-certifierad matpotatis

Connect mjölig, vald till årets potatis 2020 samt Princess fast, 10kg 140 kr, 25kg 250 kr.

För beställning ring:
Torbjörn Ohlsson Önnestad/Ullstorp
Skåne 076-814 90 47, 044-701 07

GÅVOR

GÅVOR TILL FÖRBUNDET

Jönsson Sigurd	Vellinge	100
Lundahl Birgitta	Lund	200
Svensson Ingvar	Lammhult	200

GÅVOR TILL EGEN AVDELNING

Jönsson Sigurd	Vellinge	100
Nilsson Egon	Aneby	200

ÖREBRO

RUNDRESA

Lördagen 18/9 anordnar Örebro Läns småbrukare en halvdags rundresa till två livsmedelsproducenter i Närke. Vi möts och börjar hos "30 tum farm" i Åbytorp kl.10.00 (Långgällagatan 8, Kumla). Daniel och Emelie berättar om sina odlingsmetoder. Sedan åker vi till Berga gård i Fjugesta där vi äter samt får information om deras verksamhet. Vi kommer att åka i egna bilar och vi står även själva för alla kostnader.

HÖSTFEST

Söndagen 24 oktober kl. 13 är det höstfest på Cafe Skogen, Örebro. Det serveras buffé och fika. Vi får underhållning av Tomas Candell. Avgift 150:- per person.

Anmälan till Ebbe, 070-285 12 67 eller Bernt-Inge, 070-576 19 26 alt. johanssonsfarm@telia.com

STUDIECIRKEL

Tisdagen 16/11 så kör vi igång vår studiecirkel "Odlad din egen mat" med tre träffar före jul och tre träffar efter jul. Kursledare är vår egen Ingemar Karlsson som är van odlare till det egna hushållet. Anmälan senast 13/11 till Bernt-Inge 070-576 19 26 alt. johanssonsfarm@telia.com.

SKÅNE

HÖSTFEST

Onsdagen den 27 oktober 2021 kl 19.00 är du välkommen på höstfest i Pärups byggdegård. Vi börjar kvällen med att äta något gott som föreningen bjuder på. Därefter håller Eskil Olsson ett föredrag om våra jordbruksredskaps skötsel och underhåll. Kvällen avslutas med kaffe och kaka samt lite gemytligt mingel.

Anmälan vill vi ha senast den 20 oktober till Anders Söberg 0706-706752 eller PerOla Ohlsson, 0703-672402.

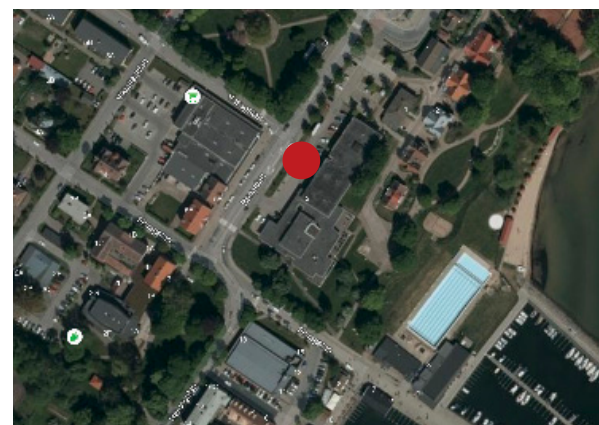
SKARABORG

HÖSTFEST

Vi samlas i Skallmeja Lantbruksmuseum lördagen den 9:e oktober kl 14,00. Är du osäker på vägen dit kan du ringa museichefen på telefon 070-6311228 och få en vägbeskrivning. Var och en tar med egen fikakorg för att minimera smittoriskerna. Lokalerna är bara väderuppvärmda så kläd dej därefter. Vill du ha en kvalificerad guidning om hur livet tedde sig på landsbygden för 50 – 100 år sedan är detta en utflykt som du inte vill vara utan. Du kommer väl! Anmäl dig på 0703-672402 hälsar Styrelsen.

ÅRSSTÄMMAN

Om du inte har anmält dig vår årsstämma i Hjo så här det hög tid nu. Vi kommer att hålla till på Hotell Belleveue mitt i hjärtat av Hjo. Precis vid den fina stadsparken och hamnen. God mat utlovas och efter sedvanliga stämmoförhandlingar får vi lyssna till ett par intressanta gäster. Varmt välkomna

BETE I STRANDKANTEN

Vad bra med lokalproducerat, öppna landskap, biologisk mångfald och gulliga djur på bete - bara de inte låter, luktar, trampar ner ängens blommor och skiter på vägen. Vad vill vi ha - ett naturligt och nära jordbruk? Bara det inte stör någon på något sätt!

Är vi nöjda när vi kan köpa griskött i affären i fina förpackningar, från djur som står i stora industrilokaler, där ingen ser dem och där de inte stör någon – ett liv där de inte har möjlighet till naturligt beteende. Nej så vill inte folk att det ska vara, men de skall inte störa någon som besöker landsbygden heller. Så Sverige skall ha ett jordbruk med hög kvalitet, god djurvälstånd, lokalt producerade livsmedel på naturnära sätt - bara det inte syns och märks.

ANONYM ANMÄLNING

Vi har några hektar bete i skog, äng, myr och en remsa vid strand så djurtätheten är inte tät eller "påträngande". De bräker och nöffar lite men begränsat och så skiter de, som alla andra. Jag bor i ett område där de flesta små jordbruk och djurhållare försvunnit, så här är egentligen problemet att stränder, ängar, gläntor och stigar växer igen. Men nu har jag blivit anonymt anmäld till kommunen, för strandbetandet.

Grisarna tycker om "sjögräs och vass/vassrötter" dessa växter frodas i älven och där det tidigare varit öppna sandstränder finns nu vass och sly. Så om djuren betar och även bökar upp en begränsad strandsträcka under en begränsad tid - så tror jag att detta tillför naturen och arterna en ytterligare biotop för de arter som inte trivs i igenvuxen vegetation. Skall vi ha en biologisk mångfald som är hållbar över tid, då måste vi gynna även en mångfald av levnadsområden, habitat där arterna kan trivas. Vad människan anser fult och fint har ofta mycket begränsad betydelse då arter skall överleva och hitta en lämplig biotop.

SYMBIOS MELLAN DJUR OCH VÄXTER

Där djur betar kan det tidvis, speciellt regniga somrar eller vid växlande hög- och lågvatten bli lite "slitet" i betet och lite "geggigt" där de trampar och bajsar. Men i det stora hela så är det naturligt och krävs för att alla olika arter skall kunna finnas. Detta läker naturen och det tillhör det naturliga kretsloppet som gör att vi kan leva och äta oss mätta. Vissa arter är dessutom helt beroende av olika typer av störning, som brand, blottad jord, djurtramp, översvämning... för att överhuvudtaget kunna leva.

Är det kanske så att många har kommit så långt från vad "naturligt beteende" är,

så när vi stöter på det så blir vi besvärade, äcklade eller jättearga? Lite djurbajs på en väg som går genom ett bete - för några är det naturligt, för andra är det fruktansvärt. Djuren skall flyttas till varje pris, för att ingen skall behöva riskera att trampa på biprodukten från lokalproducerade livsmedel.

SAMHÄLLETS MILJÖBOVAR?

Sedan har vi stranden och strandbetet. Många stränder har betats i långa tider av olika djur och gräs/hö har bärgats – stränder och strandnära skogar och ängar har hållits öppna, vid hävd. Många insekter och fåglar har gynnats av detta. Nu växer vattendrag, våtmarker och strandnära ängar igen, vilket accelererar med samhällets hjälp i form av utsläpp, sopor och dumpning i vattendrag. Man skulle kunna tro att några djur som håller en liten liten del av detta i schack med hjälp av mule och tryne, skulle vara uppskattat. Men så är det inte. Varför stör djuren och deras bete och bökning mer än ett igenvuxet landskap, övergödda vattendrag bristande biologisk mångfald och ett försvunnet småjordbruk? Kan några djur i strandkanten vara samhällets miljöbovar som omgående skall flyttas?

KATARINA BRANDT

Bonde vid Lule älv i Boden

SKOMAKARE BLIV VID DIN LÄST?

OKQ8 utan drivmedel och bilrelaterade produkter kommer att bli allt vanligare säger företaget. Nu lanserar man ett nytt koncept som mest liknar en närbutik. Till sin hjälp med kaffet tar man Starbuck's som har en liten "affär-i-affären".

Företaget anser att utvecklingen är klart intressant och nyckelordet anses vara mobilitet.

Det finns sedan tidigare en drivmedelslös butik på Sveavägen i Stockholm. Den andra butiken enligt detta koncept finns i Solna Företagspark, i anslutning till Mall of Scandinavia och Friends Arena.

– I grunden handlar det om omställning till en fossilfri framtid, menar Fredrik Ahlengärd, head of Shop & Categories på OKQ8.

Då kan man fråga sig hur morgondagens bilar skall "tankas" enligt OKQ8? Eller tänker de bygga sin framtid på att sälja varmkorv och läsk till storstadsbor?

JONAS WANGSTEN

KÖTT FRAMSTÄLLT I EN SKRIVARE

VISSA ANSER ATT DET ÄR FRAMTIDEN

Wagyū-kött från Japan anses vara världens godaste mycket tack vare sin fina marmorering och mörhet. Nu har forskare vid univeritetet i Osaka lyckats använda en 3D-skrivare för att producera wagyu-kött. Enligt tidningen Insider säger forskarna att man hoppas att detta är ett steg närmre att lyckas producera mer miljövänligt kött.

Genom att använda stamceller som man tagit från wagyu-kor har forskarna arbetat med att få fram den marmorliknande textur som utmärker det dyra wagyu-köttet från andra nötkött. De har kunnat isolera cellerna för att kartlägga hur muskler, blodkärl och fett

ska organiseras. Forskarna har sedan återskapat de olika vävnaderna i form av en köttbit genom att använda en teknik som kallas 3D-bioskrivning, där cellernas strukturer kan formas så att de efterliknar riktig vävnad.

Eftersom det härstammar från riktigt kött kan det heller inte jämföras med växtbaserade alternativ till kött menar de.

Själv anser jag att den svenska ryggbiffen från en mjölkko på bilden nedan är betydligt mer tilltalande och miljövänlig.

JONAS WANGSTEN

LOKALAVDELNINGAR

I lokalavdelningarna hittar du dina närmaste småbrukarvänner. Välkommen att kontakta förbundet om du vill starta en lokalavdelning där en sådan saknas.

Småbrukare i Jämtland-Härjedalen
Eva Holmgren
Havsnäs 645, 833 95 Strömsund
070-23 78 678, eva-larsholmgren@hotmail.com

Småbrukare i Dalarna
Yngve Thorné
Skattlösberg 14, 770 12 Sunnansjö
0706-25 96 06, yngvethorne@gmail.com

Örebro läns Småbrukare
Bernt Inge Johansson
Långgällagatan 34 Åbytorp, 692 73 Kumla
0705-76 19 26, johanssonsfarm@telia.com

Småbrukare i Värmland
Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården 1, 664 91 Grums
0705-88 38 16, info@sverigessmabrukare.se

Småbrukare i Väst
Inger Jochnick
Heden 6, 464 95 Dalskog
0722 -13 09 32, ingerpm@hotmail.com

Skaraborgs småbrukare
Jerker Andersson
Flakeberg 118 Olunda, 467 94 Grästorp
0514-310 17, ekojerker@telia.com

Småbrukare i Sjuhärad
Magnus Elsius
Ryda Häljesgården 2, 511 99 Sätilla
070-89 21 154, magnus.elsius@gmail.com

Småbrukare i Halland
Vilande

Småbrukare i Kronoberg
Kenneth Fransson
Källeberg, V. Stamphult 102, 36194 Eriksmåla
0471-420 73, 0705-10 66 28, kenneth.f@telia.com

Småbrukare i Skåne
PerOla Ohlsson
PI 2585, 281 95 Vankiva.
0703-67 24 02, perolaohlsson@outlook.com

Småbrukare i Västernorrland
Mattias Handley
Lilltersjö 104, 880 40 Ramsäle
0763-96 77 17, mattias.handley@gmail.com

Småbrukare i Hälsingland-Gästrikland
Anders Persson
Tjärnvik Gärd 410, 826 91 Söderhamn
072-715 57 82, info@ecografica.se

Småbrukarna Södertörn-Uppland
Ulla Alm
Överjärva gård, 170 68 Solna
070- 730 09 65, ullaalim.biogeo@telia.com

Småbrukare i Sörmland
Håkan Nyström
Närlanda Solhem 1, 640 33 Bettna
070-452 72 82, solhem2012@hotmail.se

Småbrukare i Östergötland
Helen Åberg
Kärnhult 2, 615 92 Valdemarsvik
073 7603455, aberg.helen@gmail.com

Småbrukare på Gotland
Håkan Tornell
Stenkyrka Stenstugu 154, 624 42 Tingstäde
070-598 80 31, rodmosse2@hotmail.com

Småbrukare i Jönköpings län
Rolf Andersson
Erik Dahlbergsgatan 3, 563 31 Gränna
0730-51 06 14, rottle.smabruk@gmail.com

Östra Smålands och Ölands småbrukare
Emma Svensson
Bungemåla 204, 361 96 Vissefjärda
073-358 74 25, emmasvensson346@gmail.com, smabrukareoso.se

Blekinge
Vilande

WILSSONS AB

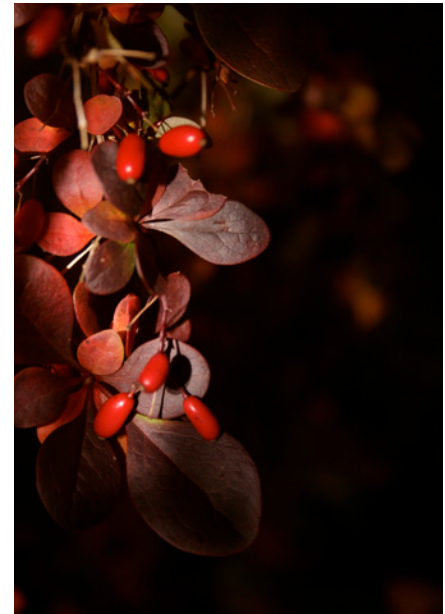
BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Vi hjälper till med:

- Bokföring
- Bolagsbildningar
- Deklarationer
- Bouppteckningar
- Bodelningar
- Testamenten
- Bokslut
- Likvidationer
- Skattefrågor
- Arvskiften
- Årsredovisningar
- Äktenskapsförord

Gunnar Wilsson
0511-161 65
Wilssons Bokföringsbyrå AB
Erik Järnåkers gata 8, 532 37 Skara
info@wbbab.se.

INOMGÅRDSMEKANISERING

Tillverkning och försäljning

- Stallinredning för nöt, får och gris
- Hästboxar i standardutförande och specialtillverkning
- Utgödslingssystem
- Ventilationsutrustningar
- Vattensystem, koppar och ventiler
- Rör, rördelar, slang och pumpar
- Stort järn- och plåtsortiment
- Försäljning av betongbyggvaror, spalt och gummimattor
- Stort tillbehörssortiment i lager

Ring eller besök oss!

SIKO® AB

273 98 SMEDSTORP • 0414-51300
info@smisthorp.com www.smisthorp.com

DET BREDA SORTIMENTET MITT I SMÅLAND

Allt inom byggvaror och färg
Jord, blommor och presenter
Uthyrning av grävmaskin mm
Snickeriverkstad

ARONSSONS
BYGGVAROR

NORRGATAN 10 • 576 93 RÖRVIK
TEL. 0382 - 210 30

**VÄLKOMMEN TILL
VÅR GÅRDSBUTIK**

Mjöl, djurfoder
och andra lokala specialiteter

Personlig service i lantlig miljö

Orgavägen 6, Skärblacka
Tel: 011-57151, orgakvarn.se